

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O‘RTA
MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI**

**ALISHER NAVOIY NOMIDAGI TOSHKENT DAVLAT
O‘ZBEK TILI VA ADABIYOTI UNIVERSITETI**

ERKIN VOHIDOV

HAYOTI VA IJODINI O‘RGANISH BO‘YICHA

Dastur va uslubiy qo‘llanma

Toshkent – 2020

Mazkur dastur va uslubiy qo‘llanma shoir Erkin Vohidovning hayoti va ijodini oliy ta‘lim muassasalarida o‘qitish uchun ishlab chiqildi.

Dasturda shoir hayoti va ijodining barcha jabhalari qamrab olindi. Uning qismlarida kelayotgan Erkin Vohidov hayoti va faoliyatiga doir ma‘lumotlar aniq manbalar asosida yoritib berilgan. Shuningdek, Erkin Vohidov ilgari surgan g‘oyalarni talaba-yoshlarga sodda va tushunarli qilib yetkazish maqsadida o‘zbek adabiyotshunosligida shoir ijodi tadqiq qilingan asosiy nuqtalarga murojaat qilindi, bugungi kunda mamlakatimizda amalga oshirilayotgan islohotlar, milliy istiqlol g‘oyasi bilan hamohang jihatlar singdirildi.

Mazkur dastur va uslubiy qo‘llanma Erkin Vohidov hayoti va ijodini o‘rganish yuzasidan o‘quv mashg‘ulotlarini olib boruvchi oliy ta‘lim muassasalarining professor-o‘qituvchilari uchun mo‘ljallangan.

Mas‘ul muharrir:

Shuhrat Sirojiddinov,
filologiya fanlari doktori,
professor

Tuzuvchilar:

Olim Usmonov,
filologiya fanlari nomzodi, dotsent

Ruxsora Tulaboyeva,
filologiya fanlari bo‘yicha falsafa
doktori (PhD)

Taqrizchi:

Sulton Normamatov,
filologiya fanlari doktori, dotsent

Mazkur uslubiy qo‘llanma Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o‘zbek tili va adabiyoti universiteti Kengashining 2020-yil 21-avgustdagi 1-sonli yig‘ilishida muhokama qilingan va nashrga tavsiya etilgan.

I. KIRISH

Erkin Vohidov hayoti va ijodini o'qitish bo'yicha dastur oliy ta'lim muassasalari uchun mo'ljallangan. Unda mazkur kusning maqsadi, vazifalari va mazmuni ifodalangan bo'lib, Erkin Vohidov hayoti va ijodi, siyosiy-ijtimoiy faoliyati, publitsistik mahorati tarjimashunoslik sohasida amalga oshirgan ishlari yoritilgan. Ularni singdirish dasturda belgilangan mavzular bo'yicha o'tiladigan turkum mashg'ulotlar orqali amalga oshiriladi.

II. FAKULTATIV O'QUV KURSINING MAQSADI

Talaba-yoshlarda milliy qadriyatlarga hurmat ruhini tarbiyalash, ulug' ajdodlarimiz bosib o'tgan hayot yo'lini o'rnak sifatida ko'rsatish, shoir hayoti va ijodini o'rganishning zaruriyatini tushuntirish, o'zbek adib va shoirlarining milliy g'oya targ'ibotidagi o'rnini birgina shoir faoliyati misolida ochib berish, shoirning bugungi milliy ma'naviyatimiz, boy madaniy merosimiz xazinasida tutgan o'rnini, qadr-qimmatini asoslashdan iborat.

III. FAKULTATIV O'QUV KURSINING VAZIFALARI

- XX asr o'zbek adabiyotidada Erkin Vohidovning tutgan o'rni va mavqeyini ochib berish.
- Shoir hayoti va ijodiga doir muhim ma'lumotlarni dalillar asosida xolisona yoritib berish.
- Shoir ijodida g'azal janrining tutgan o'rni atroflicha ochib berish.
- Erkin Vohidovning dostonchilik faoliyatini yoritib berish.
- Yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash, ma'rifat va taraqqiyotga boshlash yo'lida shoir faoliyatidan, asarlaridan foydalanishni targ'ib etish.
- Erkin Vohidov hayot yo'li va faoliyati asosi bo'lgan falsafiy mushohadalilik, mardlik, fidoyilik, ma'rifatparvarlik, erkparvarlik, to'g'riso'zlik, adolatlilik kabi fazilatlarining ma'navi-axloqiy mohiyati va bugungi kun yoshlari kamolotidagi ahamiyatini tushuntirish.
- Erkin Vohidov shoir sifatida yaratgan ijod mahsullari – «Nido», «Ruhlar isyoni» dostonlari, «Oltin devor» komediyasi, «Yoshlik devoni» «Tirik sayyoralar», «Sharqiy qirg'oq» to'plamlari, tarjimalari, ilmiy maqolalari mohiyatini, ma'no-mazmunini, g'oyaviy maqsadlarini bugungi kun nuqtayi nazaridan kelib chiqib tahlil qilish.

IV. FAKULTATIV O‘QUV KURSINI O‘ZLASHTIRISHGA QO‘YILADIGAN TALABLAR

- Adabiyotshunoslik, tanqidchilik, xususan, Erkin Vohidov faoliyatining bugungi milliy mafkuramiz bilan hamohang jihatlarini anglab yetishlari;
- Shoir hayoti va ijodi yuzasidan ma’lumotga ega bo‘lishlari, o‘zlashtirgan bilimlarni to‘g‘ri mushohada eta olishlari;
- Shoirning ijodiy faoliyati, jumladan, ijtimoiy-siyosiy, ma’rifiy, falsafiy mavzudagi she’rlari bilan tanishish, ularda aks ettirilgan g‘oyalarni talqin qila olishlari;
- Shoirning she’rlari, dostonlari, tarjima asarlarini o‘rganish;
- Erkin Vohidovning adabiyotshunoslik ilmiga qo‘shgan hissasi o‘laroq yaratilgan «Shoiru she’ru shuur» kitobi asarini tahlil qilish haqida tasavvurga ega bo‘lishlari.

V. FAKULTATIV O‘QUV KURSINING BOSHQA FANLAR BILAN BOG‘LIQLIGI

Fakultativ o‘quv kursi – “O‘zbek adabiy tanqidi”, “Yangi o‘zbek adabiyoti”, “O‘zbek adabiyoti tarixi”, “Pedagogika”, “Tarix”, “Madaniyatshunoslik”, “Milliy matbuot”. “Siyosatshunoslik”, “Milliy g‘oya va mafkura” va ijtimoiy-gumanitar fanlar bilan o‘zaro aloqador hisoblanadi.

VI. FAKULTATIV O‘QUV KURSINING HAJMI VA MAZMUNI

Fakultativ o‘quv kursining hajmi:

№	Mashg‘ulot turi	Ajratilgan soat
1	Ma’ruza	8
2	Muloqot	4
3	Munozara	4
4	Taqdimot	4
	JAMI:	20

Mashg‘ulotlarning mavzulari, mazmuni, kutiladigan natija va ularga ajratilgan soatlarning miqdori:

	Mavzular	Mazmuni	Kutiladigan natija	soat
	MA’RUZALAR			8
1	Erkin Vohidov hayoti va ijodi	Erkin Vohidov hayoti va ijodi, u yashagan davr ijtimoiy-siyosiy jarayonlari haqida ma’lumot beriladi.	O‘zbek adabiyotida Erkin Vohidov hayoti va ijodi haqida tushuncha hosil qiladilar, XX asrdagi davr ijtimoiy-siyosiy jarayonlari	2

		Shoir ijodini o'rganishning ahamiyati tushuntiriladi. Shoir dunyoqarashi kengayishida muhim ta'sir ko'rsatgan omillar izohlanadi.	haqida tasavvurga ega bo'ladilar. Ijodkor dunyoqarashi kengayishida muhim ta'sir ko'rsatgan omillar haqida xulosa chiqarish ko'nikmalari hosil bo'ladi.	
2	Shoirning ilk she'rlari, «Tong nafasi» to'plami	Shoirning ilk ijod namunalari, "Tong nafasi" ilk to'plami mazmun-mohiyati yoritib beriladi. Uning ilk she'rlari va so'ngi davrlarda yaratgan she'rlari haqida ma'lumot beriladi.	XX asr o'zbek adabiyotida Erkin Vohidovning tutgan o'rni, uning she'riyatga qo'shgan hissi kabi masalalarni anglab yetadilar.	2
3	Erkin Vohidovning «Yoshlik devoni» asarini o'rganish	Erkin Vohidovning "Yoshlik devoni" to'plamidagi g'azallar shakl bobida an'anaviylik va novatorlik xususida keng bahs yuritish, tadqiqotlar olib borish uchun imkon berishi haqida ma'lumot beriladi.	Erkin Vohidov g'azallari muayyan kam-ko'stlariga qaramay, shoirning o'z aruzidagi shaklga aylangani uchun ham poeziyamiz rivojida hodisa bo'lgani haqida tasavvurga ega bo'ladilar. Shoir g'azallari-da biz faqat uning o'zigagina xos shaklni yuzaga keltiradigan hissiy ohangni, qalb sadosini, tebrani, fikrlash yo'lini ko'radilar.	2
4	Inson ozodligi – bebahone'mat: «Ruhlar isyoni» dostoni	«Ruhlar isyoni» falsafiy doston bo'lib, unda bengal shoiri Nazrul Islom jasorati ulug'lanishi hamda Milliy mustaqillikka erishish uchun tanlagan yo'l, idora usuli, shoirqidning jasorati, qarashlari tahlil qilinadi.	«Ruhlar isyoni» dostoni hozirgi o'zbek poemachiligining go'zal fazilatlarini o'zida mujassamlashtirgan bo'lib, u muallifning deyarli butun ijodidan o'sib, yetilib chiqqani, shoirning qarashlarini bugungi kun nuqtayi nazaridan baholash ko'nikmasiga ega bo'ladilar	2
SUHBAT-MULOQOTLAR				4
1	Erkin Vohidovning	Dostonda Nazrul Islom hayoti boshidan	Dostonning g'oyaviy falsafasi dunyodagi erksizlikka,	2

	“Ruhlar isyoni” dostonida Nazrul Islom obrazi	oxirigacha izchil ravishda chizib berilmaydi, balki shoir turmushidagi muhim, keskin onlar tanlab olinib, poetik tahlil qilinadi, uning g‘oyaviy, falsafiy qarashlari o‘rganiladi.	haqsizlikka, zulmga, mustamlakachilikka nisbatan keskin isyon, norozilik ruhi bilan yo‘g‘rilgani, bu isyon go‘yo buyuk hind xalqining to‘rt yuz yillik mustamlakaga nisbatan keskin noroziligi bilan hamohangdek namoyon bo‘lganini anglab yetadilar.	
2	Erkin Vohidov hajviy-yumoristik she‘rlar muallifi	Erkin Vohidov faqat ijtimoiy-ishqiy lirika yaratib qolmay, balki hajviy-yumoristik she‘rlar muallifi hamdir. Uning «Manfaat falsafasi», «Majlis qiling», «Donishqishloq latifalari», “Kana-da turkumi” kabi she‘rlarida ham komil inson uchun kurash muammosi asosiy o‘rin tutishi haqida ma’lumotlar beriladi.	«Manfaat falsafasi», «Majlis qiling», «Donishqishloq latifalari», “Kana-da turkumi” asarlarida Erkin Vohidov bir vaqtlar G‘afur G‘ulom yaratgan Matmusa timsolini jonlantirib, qahramonning o‘ta kulgili sarguzashtlarini qiziqarli tarzda hikoya qilish orqali insonning imkoniyatlari, his-tuyg‘ulari, sir-sinoatlari, fazilat-lari-yu qusurlari cheksiz ekanligi haqidagi falsafani davom ettirgandek bo‘lishini o‘rganadilar.	2
MUNOZARALAR				4
1	Erkin Vohidov ijodida “Oltin devor” komediyasining tutgan o‘rni	Mazkur asar katta shuhrat qozonishining sababi, unda qiziqarli komik vaziyatlar, xarakterlar, keskin to‘qnashuvlar, ziddiyatlar va ruhiy kolliziyalar yaratish yo‘li bilan muallif ma’naviy yuksaklik va axloqiy poklik g‘oyalarini ta’sirchan tarzda ifodalashga muvaffaq bo‘lgani izohlanadi.	“Oltin devor” komediyasida shoirning hajvchilik mahorati yanada yaqqolroq namoyon bo‘lgani, undagi obrazlar xilma-xilligi, yengil kulgi va kinoyaning farqi singari ma’lumotlarni o‘rganadilar.	2

2	Erkin Vohidovning “Taxt va baxt” dramatik dostoni	Yaqin o‘tmishda yashab o‘tgan, shoir aytmoqchi, zahmatkash olim, dilbar she’rlar muallifi Omonulla Valixonov – Boqir so‘zlab bergan kechmish-kechirmishlar va o‘sha zamonda yuz berishi mumkin bo‘lgan voqealar asosida yozilgani tahlil qilinadi.	Erkin Vohidovning “Taxt va baxt” dramasi inson umrining qadr – qiymati va undan yuksak umumbashariy maqsadlarda foydalanish zarurligi, qo‘shni mamlakatlarning hayotiga zo‘ravonlarcha aralashish hamda qo‘g‘irchoq hukumat tuzish yo‘lidagi urinishlar behudaligi to‘g‘risida saboq beruvchi falsafiy spektaklga aylanishi ehtimoldan yiroq emasligi haqida tasavvurga ega bo‘ladilar.	2
TAQDIMOT				4
1	“O‘zbekim” qasidasi	“O‘zbekim” qasidasi xalqimizning milliy iftixorini, o‘tmishi-yu tarixini va hozirgi zamondagi buyuk yutuqlarini go‘zal hamda favqulodda ta’sirchan shaklda ifodalovchi gimn sifatida baholangani asoslab beriladi, she’rning o‘ziga xos jihatlari tahlil qilinadi.	Mumtoz o‘zbek adabiyotida aksariyat g‘azallar sevgi – muhabbat mavzuida yozilar edi. Erkin Vohidov esa bu janr doirasini teran ijtimoiy – siyosiy mazmun bilan boyitib, o‘zbek xalqi sha’niga loyiq madhiyaga aylantirishi bilan haqiqiy novator shoir darajasiga ko‘tarilgani xususida o‘z bilimlarini oshirib boradilar.	2
2	Erkin Vohidov publitsist va adabiyotshunos sifatida	Erkin Vohidov publitsist va adabiyotshunos sifatida ham samarali ijod qilgan shoir ekanligi, uning «Shoiru she’ru shuur» kitobi haqida ma’lumotlar beriladi.	Shoirning publitsistik maqolalari, «Shoiru she’ru shuur» kitobi haqida ma’lumotga ega bo‘ladilar. Shoirning adabiyotshunoslik borasidagi qarashlarini o‘rganadilar.	2

VII. “ERKIN VOHIDOV HAYOTI VA IJODINI O‘RGANISH” KURSINI O‘QITISHNING O‘QUV-USLUBIY TA‘MINOTI

“ERKIN VOHIDOV HAYOTI VA IJODINI O‘RGANISH” KURSINING SILLABUSI

Fanning qisqacha tavsifi						
OTMning nomi va joylashgan manzili:	Alisher Navoiy nomidagi o‘zbek tili va adabiyoti universiteti					
Kafedra:	Adabiyot nazariyasi va zamonaviy adabiy jarayon					
Ta’lim sohasi va yo‘nalishi:	O‘zbek filologiyasi fakulteti					
Fanni (kursni) olib boradigan o‘qituvchi to‘g‘risida ma’lumot:	Olim Usmonov, kafedra dotsenti, Ruxsora Tulaboyeva, kafedra o‘qituvchisi	e-mail: binafsha-84@mail.ru				
Dars vaqti va joyi:		Kursning davomiyligi:				
Individual grafik asosida ishlash vaqti:						
Fanga ajratilgan Soatlar	Auditoriya soatlari				Mustaqil ta’lim:	30
	Ma’ruza:	8	Seminar	12		
Fanning boshqa fanlar bilan bog‘liqligi (prerekvizitlari):	Fakultativ o‘quv kursi – “O‘zbek adabiy tanqidi”, “O‘zbek adabiyoti tarixi”, “Pedagogika”, “Tarix”, “Madaniyatshunoslik”, “Milliy matbuot”. “Siyosatshunoslik”, “Milliy g‘oya va mafkura” va ijtimoiy-gumanitar fanlar bilan o‘zaro aloqador hisoblanadi.					
Fanning mazmuni						
Kursning maqsad va vazifasi:	<p>Fanning asosiy maqsadi – Talaba-yoshlarda milliy qadriyatlarga hurmat ruhini tarbiyalash, ulug‘ ajdodlarimiz bosib o‘tgan hayot yo‘lini o‘rnak sifatida ko‘rsatish, Erkin Vohidov hayoti va ijodini o‘rganishning zaruriyatini tushuntirish, shoirning milliy g‘oya targ‘ibotidagi o‘rnini she’rlari va dostonlari misolida ochib berish, mutarjim sifatida milliy ma’naviyatimiz, boy madaniy merosimiz xazinasida tutgan o‘rnini, qadr-qimmatini asoslashdan iborat.</p> <p>Fanning vazifasi: – XX asr o‘zbek adabiyotida Erkin Vohidovning tutgan</p>					

	<p>oʻrni va mavqeyini ochib berish;</p> <ul style="list-style-type: none"> – Erkin Vohidov hayoti va ijodiga doir muhim maʼlumotlarni tarixiy dalillar asosida xolisona yoritib berish; – Erkin Vohidovning sheʼriyat, dostonchilik, publitsistika, tarjimashunoslikdagi faoliyatini atroflicha ochib berish; – bugungi istiqloqlarning kurtagi Erkin Vohidov kabi maʼrifatparvar ajdodlarimiz koʻksida nish urib yetilganligiga eʼtiborni qaratish; – yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash, maʼrifat va taraqqiyotga boshlash yoʻlida shoir faoliyatidan, asarlaridan foydalanishni targʻib etish; – shoir hayot yoʻli va faoliyati asosi boʻlgan mardlik, fidoyilik, maʼrifatparvarlik, erkparvarlik, toʻgʻrisoʻzlik, adolatlilik kabi fazilatlarining maʼnavi-axloqiy mohiyati va bugungi kun yoshlari kamolotidagi ahamiyatini tushuntirish; – Erkin Vohidovning adabiyotshunos sifatida yaratgan «Shoiru sheʼru shuur» asari, tarjimalari, tanqidiy maqolalari mohiyatini, maʼno-mazmunini, gʻoyaviy maqsadlarini bugungi kun nuqtayi nazaridan kelib chiqib tahlil qilish. 				
Talabalar uchun talablar	<p>Fakultativ kursni oʻzlashtirish jarayonida talaba:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Oʻzbek sheʼriyati namoyandalari; – Erkin Vohidovning hayoti va faoliyati; – XX asr oʻzbek sheʼriyatining shakllanishiga xos xususiyatlar <i>haqida tasavvurga ega boʻlishi</i>; – Erkin Vohidov ijodining asosiy yoʻnalishlari; – Erkin Vohidov hayot yoʻli; – Erkin Vohidov ijodi; – yangi oʻzbek sheʼriyati rivojlanishida Erkin Vohidov ijodining tutgan oʻrnini <i>bilishi</i>; – adabiyotda falsafiylik, ijtimoiy-siyosiylik kategoriyalari haqida tushunchaga ega boʻlish; – oʻzbek shoirlarining hayoti va ijodini oʻrganilish darajasini tahlil qila olish; – adabiyotning ijtimoiy mohiyatini tushuntira bilish; – sheʼriyat rivojlanishiga sabab omillarni izohlay olish koʻnikmalariga ega boʻlishi kerak. 				
Elektron pochta orqali munosabatlar tartibi	<p>Professor-oʻqituvchi va talaba oʻrtasidagi aloqa elektron pochta orqali ham amalga oshirilishi mumkin.</p>				
Sillabus taqvim:					
Oʻtiladigan mavzular roʻyxati:					
№	Mavzular	Maʼruza	Suhbat-muloqot	Munozara	Taqdimot

1	Erkin Vohidov hayoti va ijodi	2 soat			
2	Shoirning ilk she'rlari, «Tong nafasi» to'plami	2 soat			
3	Erkin Vohidovning «Yoshlik devoni» asarini o'rganish	2 soat			
4	Inson ozodligi – bebahone'mat: “Ruhlar isyoni” dostoni	2 soat			
5	Erkin Vohidovning “Ruhlar isyoni” dostonida Nazrul Islom obrazi		2 soat		
6	Erkin Vohidov hajviy-yumoristik she'rlar muallifi		2 soat		
7	Erkin Vohidov ijodida “Oltin devor” komediyasining tutgan o'rni			2 soat	
8	Erkin Vohidovning “Taxt va baxt” dramatik dostoni			2 soat	
9	“O'zbekim” qasidasi				2 soat
10	Erkin Vohidov publitsist va adabiyotshunos sifatida				2 soat
Jami		8 soat	4 soat	4 soat	4 soat
Asosiy adabiyotlar:		1. Saylanma. Ikki tomlik. T., G'.G'ulom nomidagi nashriyot, 1986. 2. Iztirob. T., O'zbekiston. 1992. 3. Yaxshidir achchiq haqiqat. T., “Nur”, 1992. 4. Orzuli dunyo. T., 2010.			
Qo'shimcha adabiyotlar:		1. Inog'omov R. Shoir bo'lish osonmas. T., G'. G'ulom nomidagi nashriyot, 1996. 2. Normatov U. Zamon va zamin tashvishlari. “Yoshlik”, 1986, № 7. 3. Xudoyberganov N. Dovonlardan dovonlarga. “Haqiqat yog'dulari” kitobida. T., G'. G'ulom nomidagi nashriyot, 1984. 4. Sharafiddinov O. Xalq ustozim, men esa tolib. “Sharq yulduzi”, 1986, № 12 5. Shukurov N. Shoirning yulduzi. “Adabiy portretlar” kitobida. T., G'. G'ulom nomidagi nashriyot, 1985. 6. Nazarov B. “O'zbek adabiy tanqidi. Antologiya”. T., 2011. 7. Solijonov Y. Ruhiyatni yoritgan			

	she'riyat, "Sharq yulduzi", 2013, №2. 8. Bahodir Rahmon. Hayotimsiz odamlar!.. T., "Istiqlol nuri" nashriyoti. 2016. 9. Sanjar Sodiq. Yangi o'zbek adabiyoti. Toshkent, 2020.
Fan dasturning informatsion-uslubiy ta'minoti	1. www.ziyonet.uz 2. www.e-tarix.uz 3. www.ziyouz.com

“ERKIN VOHIDOV HAYOTI VA IJODINI O‘RGANISH” KURSINI O‘QITISHNING MA‘RUZA TEXNOLOGIYASI

Vaqt – 2 soat	Talabalar soni ___ nafar
O‘quv mashg‘ulotining shakli	Muammoli ma‘ruza
Ma‘ruza mashg‘ulotining rejasi	
O‘quv mashg‘ulotining maqsadi: O‘zbek adabiyoti, xususan, she'riyatining mustaqillik sharoitidagi taraqqiyoti va rivojlanish qonuniyatlarini aniqlash hamda Erkin Vohidov ijodi o‘ziga xosliklarini, uning badiiy jihatini tahlil qilishni o‘rgatish.	
Pedagogik vazifalar: – o‘zbek she'riyatidagi falsafiylik bilan bog‘liq jarayonlarni tanishtirish; – o‘zbek adabiyotida hajviy she‘rlarning tutgan o‘rni; – Erkin Vohidov ijodining o‘ziga xosligini tadqiq etish;	O‘quv faoliyatining natijalari. <i>Talaba:</i> – o‘zbek she'riyatidagi falsafiylik masalasiga tavsif beradi; – o‘zbek adabiyotida hajviy she‘rlarning tutgan o‘rni hamda mohiyatini aytib beradi va izohlaydi; – Erkin Vohidov ijodining o‘ziga xosligini uning she‘rlari misolida tahlil qilib, ko‘rsatib beradi.
O‘qitish uslubi va texnikasi	Vizual ma‘ruza, blits-so‘rov, bayon qilish, klaster, “BBB” texnikasi
O‘qitish vositalari	Ma‘ruzalar matni, E-board, tarqatma materiallar, grafik organayzerlar
O‘qitish shakli	Jamoa va guruh bo‘lib ishlash
O‘qitish shart-sharoiti	Elektron doska bilan jihozlangan xona

MA‘RUZA MASHG‘ULOTINING TEXNOLOGIK XARITASI

Ish bosqichlari va vaqti	Faoliyat	
	O‘qituvchi	Talaba
1-bosqich. O‘quv	O‘qituvchi mashg‘ulot mavzusini e‘lon qiladi. Dars	Talabalar mashg‘ulot mavzusi hamda bosqichlari, qoidalari,

<p>mashg'uloti-ga kirish. 10 daqiqa</p>	<p>maqsadini aniq tushuntiradi, har bir bosqich uchun ajratilgan vaqt hajmini aniqlaydi, darsdan kutilayotgan natijalarni eslatadi.</p>	<p>kutilayotgan natijalarni aniq tushunib oladilar. Jamoaviy ta'limiy faoliyatga tayyor bo'ladilar, mavzuga nisbatan qiziqish shakllanadi.</p>
<p>2-bosqich. Asosiy bosqich. 55 daqiqa</p>	<p>Ma'ruza mashg'uloti rejasi va tuzilishiga muvofiq ta'lim jarayonini tashkil qiladi. Tanqid, munaqqid, adabiy jarayon tushunchisi bilan tanishtiradi. Tanqidagi o'zgarishni tushuntiradi. Badiiy matnni baholash usullarini izohlaydi. (ma'ruza matni tayanch o'quv axborotida keltiriladi). Ma'ruzani bayon qilish davomida interfaol o'qitish usullarini qo'llash orqali talabalarni faollashtirishga erishadi, talabalarga muammoli savollar bilan murojaat qiladi.</p>	<p>Mashg'ulot mavzusi bo'yicha nimalarni bilishlari, nimalarni bilishni istashlari aniqlashtirib olinadi va bunda jadvalning 3-ustuni darsning yakuniy bosqichida to'ldiriladi. Talabalarda ta'limiy faoliyatga nisbatan motivatsiya rivojlanadi, o'quv-bilish faoliyatlari to'g'ri rejalashtiriladi. Ularda ta'limiy maqsadlar asosida hamkorlikda ishlash, izlanish ko'nikmalari tarkib topadi. Talabalar o'qituvchi tomonidan berilgan muammoli savollarga shaxsiy fikr, nuqtayi nazarlaridan kelib chiqqan holda, erkin fikr bildiradilar. O'rganayotgan muammo yuzasidan shaxsiy fikr, munosabat tarkib topadi, talabalar faollashadi. Taqdimotda keltirilayotgan ma'ruza matnini tezislar shaklida yozib oladilar. Talabalar faol hamkorlikda ta'lim olishni o'rganadilar, ularda onglilik va mas'uliyatlilik kabi kasbiy sifatlar shakllanadi. Refleksiya bosqichida talabalar o'qituvchi tomonidan berilgan muammoli savollar xususida fikrlaydilar, o'z nuqtayi nazarlarini bildiradilar.</p>
<p>3-yakuniy bosqich. 10 daqiqa</p>	<p>Talabalar tomonidan ma'ruzada keltirilgan o'quv axborotining o'zlashtirilganlik darajasini aniqlash maqsadida mavzuga oid kichik esse</p>	<p>Ilmiy axborot yozishda faol ishtirok etadilar.</p>

	yozish topshirig'i beriladi. Ilmiy axborot muhokama qilinadi.	
Mustaqil ta'lim uchun topshiriq. 5 daqiqa	Mavzuni to'liq o'zlashtirish, muloqot vositalarining har biriga misollar tayyorlab kelish.	Mavzu bo'yicha maqola tayyorlaydilar.

VII. KURS YUZASIDAN MASHG'ULOTLAR VA MUSTAQIL TA'LIM YUZASIDAN KO'RSATMALAR

O'qitishda kasbiy yo'naltirilganlikni amalga oshirishdagi faoliyati.

Ta'lim-tarbiya jarayonida innovatsion texnologiyalarni qo'llash yuzasidan o'qituvchining amaliy faoliyati quyidagi bosqichlar:

- innovatsion texnologiyalarning metodologik asoslarini o'zlashtirgan holda uni pedagogik amaliyotda qo'llash yo'llarini belgilash;

- innovatsion texnologiyalar talablari asosida ta'lim-tarbiya jarayonini loyihalash;

- o'qitishning barcha shakllari: ma'ruza, seminar, amaliy va laboratoriya mashg'ulotlari, auditoriyadan tashqari mashg'ulotlar, mustaqil ta'limning didaktik maqsadlarini e'tiborga olgan holda innovatsion texnologiyalarni tanlash va joriy etish;

- o'qitishning asosiy shakllari bo'lgan ma'ruza, seminar, amaliy va laboratoriya mashg'ulotlarida o'rganiladigan mavzuning mazmunini e'tiborga olgan holda, axborot-kommunikatsion va pedagogik innovatsiyalarni uyg'unlashtirish va amalda qo'llash;

- mazkur jarayondan olingan natijalarni tahlil qilish, umumlashtirish, talabalarning bilim, ko'nikma va malakalaridagi bo'shliqni aniqlash, ularni bartaraf etish yo'llarini belgilashdan iborat.

Ta'lim tizimida interfaol ta'lim texnologiyalarining quyidagi shakllari mavjud:

Ta'lim innovatsiyalari bir necha turga ajratiladi:

1. Faoliyat yo'nalishiga ko'ra: pedagogik jarayonda yoki ta'lim tizimini boshqarishda qo'llaniladigan innovatsiyalar.
2. Kiritilgan o'zgarishlarning tavsifiga ko'ra: radikal, modifikatsiyalangan hamda kombinatsiyalangan innovatsiyalar.
3. O'zgarishlarning ko'lamiga ko'ra: tarmoq (lokal), modul va tizim innovatsiyalari.
4. Kelib chiqish manbasiga ko'ra: jamoa tomonidan bevosita yaratilgan yoki o'zlashtirilgan innovatsiyalar.

Zamonaviy sharoitda ta'lim samaradorligini oshirishning eng maqbul yo'li – bu mashg'ulotlarning interfaol metodlar yordamida tashkil etish.

“Interfaol” tushunchasi ingliz tilida “interact” (rus tilida “interaktiv”) “inter” – o'zaro, ikki taraflama, “act” – *harakat qilmoq, ish ko'rmog* kabi ma'nolarni anglatadi.

Interfaol ta'lim – ta'lim jarayoni ishtirokchilarining bilim, ko'nikma, malaka hamda muayyan axloqiy sifatlarni o'zlashtirish yo'lida birgalikda, o'zaro hamkorlikka asoslangan harakatni tashkil etishga asoslanuvchi ta'lim hisoblanadi.

Interfaollik ta'lim jarayoni ishtirokchilarining bilim, ko'nikma, malaka hamda muayyan axloqiy sifatlarni o'zlashtirish yo'lida birgalikda, o'zaro hamkorlikka asoslangan harakatni tashkil etish layoqatiga egaliklaridir.

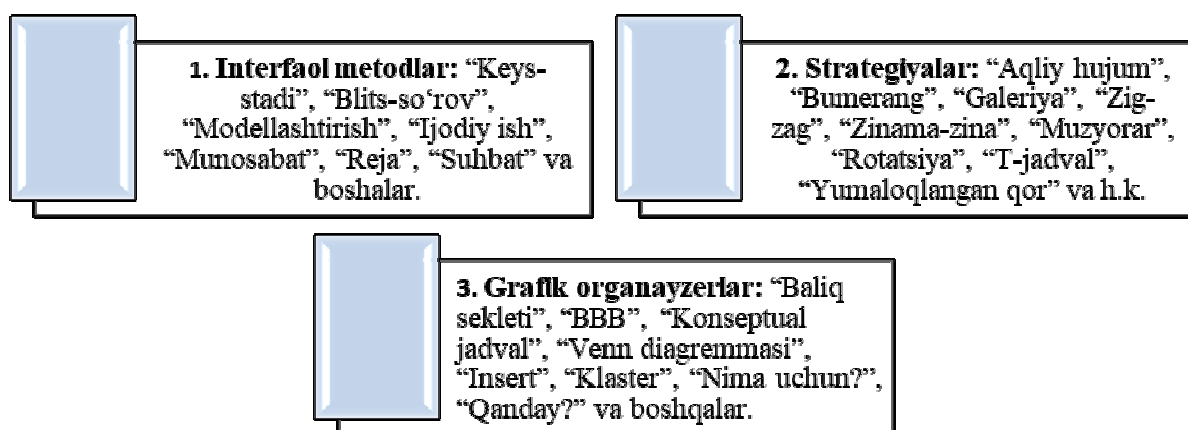
Mantiqiy nuqtayi nazardan, interfaollik, eng avvalo, ijtimoiy subyektlarning suhbat, o‘zaro hamkorlikka asoslangan harakat, faoliyat olib borishlarini ifodalaydi.

An’anaviy ta’limda ham, tabiiy ravishda, suhbat asosini axborot tashkil etadi. Ammo axborot uzatishning asosiy manbai o‘qituvchining tajribasi bo‘lib, bu jarayonda u yetakchilik, dominantlik qiladi, ya’ni u darsning asosiy vaqtida bilimlarni og‘zaki tarzida talaba (magistrant)larga yetkazib berishga intiladi. Faollik ko‘rsatish talabagagina xos bo‘lib, talaba (magistrant)lar bu vaziyatda sust tinglovchi bo‘lib qoladi. Ularning asosiy vazifasi o‘qituvchini tinglash, zarur o‘rinlarda yozish, savollar bilan murojaat qilinganida javob qaytarish, kam holatlarda, ruxsat etilganidagina so‘zlashdan iboratdir.

Interfaol ta’limning asosiy belgilari

Bugungi kunda respublika ta’lim muassasalarida interfaol ta’limning quyidagi eng ommaviy texnologiyalari qo‘llanilmoqda:

Keyingi yillarda ta’limda shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim asosiy o‘rinni egallamoqda. Zamonaviy sharoitda ta’lim jarayonining barcha imkoniyatlariga ko‘ra shaxsni rivojlantirish, ijtimoiylashtirish va unda mustaqil, tanqidiy, ijodiy fikrlash qobiliyatlarini tarbiyalashga yo‘naltirilishi talab qilinmoqda. O‘zida ana

shu imkoniyatlarni namoyon eta olgan ta'lim *shaxsga yo'naltirilgan ta'lim* deb nomlanadi. Ushbu ta'lim pedagog va magistrant o'rtasidagi o'zaro munosabat hamkorlik va tanlash erkinligiga asoslanib, magistrantning qadriyat sifatida e'tirof etilishi uchun sharoit yaratadi.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalarining quyidagi turlari farqlanadi: 1.Modulli ta'lim texnologiyasi. 2.Muammoli ta'lim texnologiyasi. 3.Interfaol ta'lim texnologiyasi. 4.Individual ta'lim texnologiyasi. 5.Masofaviy ta'lim texnologiyasi. 6.Kompyuter ta'lim texnologiyasi. 7.Hamkorlik ta'lim texnologiyasi. 8.Loyiha ta'lim texnologiyasi. 9.Dasturiy ta'lim texnologiyasi. 10.Tabaqalashtirilgan ta'lim texnologiyasi. 11.Rivojlantiruvchi ta'lim texnologiyasi. 12.O'yin texnologiyalari. 13.Gender ta'lim texnologiyasi. 14.Quvvatni tejovchi ta'lim texnologiyasi.

Mazkur ta'lim texnologiyalaridan *modulli ta'lim, muammoli ta'lim va interfaol ta'lim texnologiyalarini* faol qo'llash tavsiya qilinadi.

Ta'lim jarayonida faol qo'llanayotgan innovatsion texnologiyalardan biri **keys** stadi hisoblanadi. Keys texnologiyasi bugungi kungacha asosan iqtisod va huquq sohalarida qo'llab kelingan. Hozirgi kunda boshqa ijtimoiy-gumanitar fanlarda foydalanish ham ta'lim samaradorligini oshirishi e'tirof etilmoqda.

Keys-stadi – (inglizcha *case* – to'plam, aniq vaziyat, *study* – ta'lim) keysda bayon qilingan va ta'lim oluvchilarni muammoni ifodalash hamda uning maqsadga muvofiq tarzidagi yechimi variantlarini izlashga yo'naltiradigan haqiqiy yoki sun'iy ravishda yaratilgan vaziyatning tahlil etilishiga asoslanadigan o'qitish metodi.

Keys-stadi usuli qo'llaniladigan o'quv mashg'ulotining texnologik xaritasi Ishlar bosqichi va mazmuni

Ishlar bosqichi va mazmuni	Faoliyat	
	Ta'lim beruvchi	Ta'lim oluvchi
Tayyorgarlik	Tanishish uchun talabalarga keys materiallarini tayyorlaydi va avvalgi mashg'ulotlarda tarqatadi.	Keys mazmuni bilan tanishadilar
1-bosqich. O'quv mashg'ulotiga kirish. (5 daq.)	1.1. O'quv mashg'ulotining mavzusi, maqsadi, kutilayotgan natijalar va uni olib borish rejasi bilan tanishtiradi. Keys ahamiyatini va uni kasbiy bilimlarni rivojlanishiga ta'sirini tushuntiradi.	Diqqat qiladilar.
2-bosqich. Bilimlarni Faollashtirish (10 daq.)	2.1. Talabalar bilimini faollashtirish maqsadida mavzuning asosiy tushun-chalari bo'yicha tezkor-so'rov o'tkazadi (ilova). 2.2. Amaliy mashg'ulotda ishlash tartibi, baholash ko'rsatkich va mezonlari bilan	Savollarga javob beradilar. Muhokama qiladilar, aniqlash tiruvchi savollar

	tanishtiradi (ilova).	beradilar.
3-bosqich. Alohida ishlash. (20 daq.)	3.1. Keys materiallarini muhokama qilishni tashkillashtiradi, ishlash qoidasi, vaziyatlarni tahlil qilish chizmasi, muammolarning ifodalanishiga e'tibor berishlariga qaratadi. 3.2. Vaziyatni mustaqil tahlil qilishni, muammoni ifodalashni, yechish yo'llarini aniqlashni, so'ngra uni yechish topshirig'ini beradi	Keys materiallarini muhokama qiladilar, aniqlaydilar, savollar beradilar. Mustaqil ravishda tahlil qilish varag'ini to'ldiradilar, muammoni yechadilar.
4-bosqich. Kichik guruhlarda ishlash (20 daq.)	4.1. Talabalarni kichik guruhlariga bo'ladi va topshiriq beradi: vaziyatni muhokama qilish va tahlil qilib ko'rish, guruh uchun vaziyatni tahlil qilish varag'ini to'ldirish, yechish tartibini ishlab chiqish, topshiriqni yechish, taqdimotga tayyorlanish	Keysni yechish va taqdimot varag'ini tayyorlash bo'yicha harakatlar qiladilar
5-bosqich. Taqdimot (20 daq.)	5.1. Taqdimot, muhokama va guruhlar taqdimotini o'zaro baholashni tashkillashtiradi. Javoblarni sharhlaydi, tahlil qilish va muammoli vaziyatni yechish jarayonida qilingan xulosalarga e'tibor qaratadi.	Guruhlar taqdimot qiladilar. Boshqa talabalar munozarada ishtirok etadilar, savollar beradilar

KONSEPTUAL JADVAL

O'rganilayotgan tushuncha, hodisa, fikrni uch va undan ortiq jihat va ko'rsatkichlari bo'yicha taqqoslashni ta'minlaydi hamda yaxshi samara beradi. Tizimli fikrlashga o'rgatish, muammoni tahlil qilish, ma'lumotlarni tuzilmaga keltirish, tizimlashtirish ko'nikmalarini rivojlantirish, o'rganilayotgan hodisalarning muhim belgilarini aniqlash, tadqiqot yo'nalishini belgilash, internetda axborot qidirish uchun tayanch so'z va iboralarni tanlash maqsadlarida tuziladi.

Jadval quyidagicha tuziladi: gorizontaal bo'yicha taqqoslanadigan tushunchalar, vertikal bo'yicha esa, ularning taqqoslanadigan turli jihat va xossalari joylashtiriladi.

Konseptual jadvalda o'zlashtirilayotgan o'quv materialining ancha qismi ixcham shaklda ifodalanadi. Bunday jadval mashg'ulotning metodik ta'minotini

yanada boyitadi. Muayyan matn bo'yicha konseptual jadvallarni mikroguruhlarda aqliy hujumdan foydalanib tuzish va ularni guruh bo'yicha muhokama qilib, eng maqbul variantini qabul qilish amaliy mashg'ulotlarning "anglash" fazasida yaxshi natija berishi mumkin. Konseptual jadval yordamida bir necha kasb yoki mutaxassisliklarni taqqoslash ham mumkin. Dars davomida o'tkazilayotgan munozara davomida talabalarga konseptual jadval tuzish topshirig'ini berish tavsiya etiladi. Bunday jadval tuzishni uyga vazifa qilib berish esa talabalarning mustaqil bilish faoliyati yanada samarali bo'lishini ta'minlaydi.

Fakultativ o'quv kursini o'qitishda **slaydlar, video, multivideo, qisqa metrajli hujjatli filmlardan** foydalanish mumkin. Shuningdek, o'qitishning **an'anaviy va ilg'or usullarini, shuningdek, o'qitishning an'anaviy va ilg'or uslublarini, jumladan, ekspress so'rovlar, test so'rovlari, dasturiy o'qitish, davra suhbatlarini o'tkazish, muammoli o'qitish texnik vositalarini qo'llash, ekskursiya** va boshqa usullardan foydalanish orqali amalga oshiriladi.

Mustaqil ta'lim-tarbiya jarayoni mashg'ulotlari ma'ruza, muloqot, munozara, taqdimot tarzida tashkil etiladi. Ushbu mashg'ulotlarni quyidagi algoritm (bilish, qo'llash, tahlil qilish va natija) asosida amalga oshiriladi.

Talabalarga fakultativ o'quv kursini zamonaviy usulda o'rgatish, ularning mustaqil bilim olishiga sharoit yaratish hamda olgan bilimni mustaqil ravishda baholash uchun quyidagilardan foydalaniladi:

- "Aqliy hujum", "Debatlar" "Reynstorming", "Klaster" (axborotni yig'ish), "Sinkveyn" (axborotni yig'ish, "Akvarium", "Charxpalak", "G'oyalar bahsi", "Matbuot-konferensiyasi" kabi yangi pedagogik texnologiyalaridan foydalanish.
- Talabalarni oldindan tarqatma materiallar bilan ta'minlashga erishish.
- Talabalarning kichik guruhlarga bo'lib, murabbiy-ustozlar rahbarligida mustaqil bilim olishga o'rgatish.
- ma'ruza matnidagi jadval diagramma va raqamli ma'lumotlarni oldindan tayyorlab, guruh talabalariga tarqatish. (Bu usul o'qituvchining vaqtini tejab, talabalarni ortiqcha yozishdan ozod qiladi).
- Test savollari tuzish.
- "Tayanch" iboralarni ishlab chiqib, talabalarga ularni mukammal o'zlashtirishda ko'maklashish.
- talabalarni zamonaviy kompyuter dasturlari asosida tayyorlangan slaydlar bilan ko'rgazmali ma'ruza qilishga o'rgatish kabi usullardan foydalanish mumkin.

MUSTAQIL TA'LIMNI AMALGA OSHIRISH

Talaba mustaqil tayyorlanganda fakulteti, o'quv kursi xususiyatlaridan kelib chiqqan holda, quyidagi shakllardan foydalanish tavsiya etiladi:

- tarqatma materiallar bo'yicha fakultativ o'quv kurs mavzularni o'zlashtirish. Bunda o'qituvchi asosiy materialning bayon qilinishiga alohida ahamiyat berishi lozim bo'ladi. Tarqatma materiallar hajmi har bir mavzu bo'yicha

3-5 sahifa bo‘lishiga erishish kerak. Bunday ish natijalari reyting nazoratining muvofiq bosqichlarida tekshiriladi.

- O‘qitish va nazorat qilishning avtomatlashtirilgan tizimlari bilan ishlash. Bu usul mashg‘ulotlar hamda mustaqil ishga tayyorgarlik ko‘rish jarayonida qo‘llanilishi mumkin.
- O‘z-o‘zini baholash orqali bilimni uzluksiz nazorat qilish. Talaba maxsus formula yordamida o‘z bilimini o‘zi baholaydi va maxsus nazorat daftarlariga qayd etib boradi.
- Fakultativ o‘quv mavzulari bo‘yicha adabiyotlarni o‘rganish va tahlil qilish, qo‘shimcha adabiyotlar ishlash hamda ularni o‘rganish;
- Talabalarning mustaqil ta’lim va taqdimot bilan bog‘liq holda fakultativ o‘quv kursining muayyan mavzularni chuqur o‘rganish. Mustaqil ishning bu shakli barcha semestr talabalariga tavsiya etiladi.
- Internet materiallari.
- Audio manbalar.
- Axborot-resurs markazlaridagi mavjud davriy matbuot materiallari.
- Avtomatlashtirilgan o‘rgatuvchi nazorat qiluvchi tizimlar bilan ishlash. Bu mashg‘ulotlar talabaniq bilimlarini yanada mustahkamlaydi, tafakkurini boyitadi

TAQDIMOTLARNI AMALGA OSHIRISH

Taqdimotlar fakultativ o‘quv kursda olingan bilim, malaka va ko‘nikmaning amalda qo‘llanilishi, ya’ni yangi shaxs madaniyati tarziga aylanganligi darajasini ko‘rsatuvchi indikator vazifasini o‘taydi. Taqdimotlar o‘quv taqvimiy rejada ko‘rsatilgan mavzular doirasida tavsiya etilgan mavzularga bag‘ishlanadi. Talabaniq mavzuni tanlashiga imkon beriladi.

Taqdimotga tayyorlanish jarayonida talabaga quyidagi tavsiyalar va ko‘mak beriladi:

- fakultativ o‘quv kursi mavzulari bo‘yicha adabiyotlarni o‘rganish va tahlil qilish, qo‘shimcha adabiyotlar ustida ishlash hamda ularni o‘rganish.
- internet materiallarini topish va unumli foydalanish;
- audivizual manbalardan foydalanish;
- axborot resurslari markazidagi mavjud davriy matbuot materiallaridan foydalanish.

TAVSIYA ETILADIGAN TAQDIMOT MAVZULARI

1. Erkin Vohidov ijodining ilk namunalari.
2. Erkin Vohidovning matbuotda bosilgan ilk asarlari.
3. Erkin Vohidov “Tong nafasi” nomli birinchi she’rlar to‘plamining tanqidchilik tomonidan kutib olinishi.
4. Erkin Vohidovning “Yoshlik” devoni kitobi bilan g‘azalchilik sohasiga olib kirgan yangiligi.

5. Erkin Vohidovning “O‘zbekim” qasidasi atrofida munozaralar.
6. Erkin Vohidovning ijodiy yo‘li bosqichlari.
7. Erkin Vohidov she‘riyatida inson obrazi talqini.
8. Erkin Vohidovning she‘riyat sohasidagi eng katta muvaffaqiyati sifatida e‘tirof etilgan asarlari tahlili.
9. Erkin Vohidov “Ruhlar isyoni” dostoni o‘zbek adabiyotida tutgan o‘rni.
10. “Oltin devor” komediyasi tahlili
11. Erkin Vohidov she‘riyatining sara namunalari
12. Erkin Vohidov – tarjimon.
13. Erkin Vohidov – adabiyotshunos («Shoiru she‘ru shuur» kitobi)

VIII. FAKULTATIV KURS MAVZULARINING QISQACHA MAZMUNI MA‘RUZALAR

Birinchi mashg‘ulot: Erkin Vohidov hayoti va ijodi.

O‘tkazish shakli: ma‘ruza.

O‘qituvchi talabalarni Erkin Vohidov hayoti va ijodi bilan aloqador eng muhim va asosli ma‘lumotlar bilan tanishtiradi.

Erkin Vohidov Farg‘ona viloyatining Oltiariq tumanida 1936-yilning 29-dekabrida o‘qituvchi oilasida dunyoga kelgan. Otasi Cho‘yanboy Vohidov, onasi Roziyaxon davrning obro‘-e‘tiborli, ma‘rifatli, faol kishilari edilar. Afsuski, ular uzoq yashamadilar. Urushdan og‘ir yarador bo‘lib qaytgan ota, so‘ng ona dunyodan o‘tdi, bo‘lg‘usi shoirning opasi va ukasi ham go‘daklikda vafot etgan edi. Ikki qisqa umrning yolg‘iz yodgori bo‘lib Erkin toshkentlik tog‘asi Karim Sohiboev qo‘lida qoldi. Uning o‘spirinlik, yoshlik yillari Toshkentda o‘tdi. Erkin juda erta qo‘liga qalam oldi. 7-sinfda o‘qib yurganida, «Mushtum» jurnalida uning birinchi she‘ri bosiladi. Talabalik yillari u o‘quvchilar saroyida shoir G‘ayratiy bosh bo‘lgan to‘garak mashg‘ulotlariga qatnay boshlagan. Uning birinchi she‘riy to‘plami 1961-yilda «Tong nafasi» nomi bilan bosilib chiqqan edi.

Shoir hayoti va ijodini o‘rganishning ahamiyatini bugungi milliy g‘oya va mafkura negizida tushuntirib o‘tadi.

(Shu o‘rinda shoir hayoti va ijodi yoritilgan tegishli multimedia materiallari namoyish etiladi)

Interfaol metod

Mazkur mashg‘ulotda o‘qituvchi Didaktik o‘yin texnologiyasi (Matbuot konferensiyasi)dan foydalanadi. Matbuot konferensiyasi darsi o‘qituvchining kirish so‘z bilan ochiladi. U kirish so‘zida darsning mavzusi, maqsadi va borishi bilan talabalarni tanishtirib, bugungi matbuot konferensiyasi shoir hayoti va ijodini o‘rganishning muhim jihatlarini yoritish, mustaqil tahlil qilish, shoir faoliyati va qarashlarining keng targ‘ib etilishi va o‘rganilishi masalalariga bag‘ishlanishi, konferensiyada faylasuf-jamiyatshunos olimlar, san‘at va davlat arboblari, soha

mutaxassisleri, shuningdek, respublikamiz ommaviy axborot vositalarining muhirlari ishtirok etayotganligini qayd etadi.

“Matbuot konferensiyasi”da muhirlarning rolini bajarayotgan talabalar olimlarga quyidagi savollar bilan murojaat etishlari mumkin:

1. Erkin Vohidov biografiyasi.
2. Erkin Vohidov – yosh Erkin Vohidov.
3. Ijodkor dunyoqarashi.

Qo‘llash: tarixiy haqiqatni to‘g‘ri anglab yetishda, shoir faoliyatining o‘ziga xos jihatlarni belgilab olishda hamda “O‘zbek adabiyoti tanqidi”, “O‘zbek adabiyoti tarixi”, “Pedagogika”, “Tarix”, “Milliy matbuot”, “Hozirgi adabiy jarayon” fanlarining tegishli mavzulariga qo‘llash mumkin.

Natija: Erkin Vohidov hayoti va ijodi to‘g‘risida tasavvurga ega bo‘ladi. Shoir hayotini o‘rganishning maqsad va mohiyatidan hamda mamlakatimizda san‘at va adabiyot sohasida amalga oshirilayotgan yangilanish jarayonlaridan xabardor bo‘ladi. Talabada o‘zbek adabiyoti, xususan, o‘zbek she‘riyatini xolisona baholash ko‘nikmalari paydo bo‘ladi.

Tayanch tushunchalar: ijod, she‘riyat, iste‘dod, to‘plam, talant, xolis, haqiqat, ijodkor, badiiyat, jasorat, e‘tiqod

Ikkinchi mashg‘ulot: Shoirning ilk she‘rlari, «Tong nafasi» to‘plami

O‘tkazish shakli: ma‘ruza.

O‘qituvchi shoirning ilk ijod namunalari, ijodining birinchi bosqichi xususidagi ma‘lumotlarni yetkazadi. Erkin Vohidov juda erta qo‘liga qalam oldi. 7-sinfda o‘qib yurganida, «Mushtum» jurnalida uning birinchi she‘ri bosiladi. Talabalik yillari u o‘quvchilar saroyida shoir G‘ayratiy bosh bo‘lgan to‘garak mashg‘ulotlariga qatnay boshlagan. Bu to‘garakda havaskor shoir adabiyotdan, she‘riyatdan ilk saboqlar oldi. Maktabni tugatgach, Erkin Vohidov O‘rta Osiyo Davlat universitetining filologiya fakultetiga kirib o‘qidi. U o‘qigan kezlari (1955-1960) universitetning filologiya fakulteti respublikadagi ilmiy-adabiy markazlardan biriga aylangandi. Ayni o‘sha yillari respublika Yozuvchilar uyushmasida ham adabiy muhit jo‘sh urgan, yosh iste‘dodlar tarbiyasiga e‘tibor kuchaygan, shoir Mirtemir bosh bo‘lgan ijodiy seminar dovrug‘ qozongan bir davr edi. Shoirning o‘zi: «Mening she‘riyatga oshno bo‘lishimga G‘ayratiy to‘garagi, Mirtemir seminari, dorilfunundagi ijodiy muhit katta ta‘sir qilgan», - deya mamnuniyat bilan e‘tirof etadi. 1960-yilda u o‘qishni tamomlab, turli nashriyotlarda muharrirlik qiladi. Avval «Yosh gvardiya» nashriyotida (1960-1963), so‘ng G‘afur G‘ulom nashriyotida (1963-1970) bosh muharrir, direktor bo‘lib ishlaydi. Ayni chog‘da «Yoshlik» oynomasiga ham boshchilik qiladi. So‘nggi yillarda u respublika Oliy Majlisi deputati va senat a‘zosi sifatida qizg‘in faoliyat olib borgan to‘g‘risida tushuncha beradi.

(Shu o‘rinda shoir asarlari yoritilgan tegishli multimedia materiallari namoyish etiladi)

Interfaol metod

Yoshlar uch guruhga bo'linib, 1-guruh pedagog, 2-guruh ta'lim oluvchi, 3-guruh esa kuzatuvchi mansub vakillar sifatida ishtirok etishadi. Mashg'ulot davomida olingan tushunchalar asosida milliy tanqidchilikning ilk ko'rinishlari, o'qitish tizimi, ta'limdagi islohotlar xususida fikr yuritishadi. Talabalar tomonidan bildirilgan fikrlarning asosli ekanligiga qarab ruhan rag'batlantiriladi.

Qo'llash: tajribali pedagog, san'atshunos, tarixchi mutaxassislar bilan birgalikda interfaol uslubda mashg'ulot olib boriladi.

Natija: shoirning olib borgan ishlari, tashkil etgan maktablari, asarlarining o'ziga xosligi, ijodining o'zbek adabiyotida tutgan o'рни, ahamiyatini tushunib yetadilar.

Tayanch iboralar: she'riyat, saboq, ilk mashqlar, asar, dunyoviy fanlar, taqriz, poeziya, nasr, o'qitish tartibi.

Uchinchi mashg'ulot: Erkin Vohidovning «Yoshlik devoni» asarini o'rganish

O'tkazish shakli: ma'ruza.

O'qituvchi talabalarni Erkin Vohidovning «Yoshlik devoni» to'plami, to'plamga kirgan she'rlar mazmun-mohiyati bilan tanishtiradi. Erkin Vohidov «Yoshlik devoni» (1967) kitobining «Debocha»sida shunday qarashlar bilan bahsga kirishadi:

Istadim sayr aylamoqni men g'azal bo'stonida.

Kulmangiz, ne bor senga deb, mir Alisher yonida?!

She'riyat dunyosi keng, gulzori ko'p, bo'stoni ko'p,

Har ko'ngil arzini aytur neki bor imkonida.

Ey munaqqid, sen g'azalni ko'hna, deb kamsitmagil,

Sevgi ham Odam Atodin qolgan inson qonida.

Shu tariqa shoir inson qonidagi azaliy tabiiy tuyg'u – sevgini va necha asrlar muhabbatni kuylagan qadimiy g'azal shaklini himoya qildi. Bora-bora shoir ijodida romantik jo'shqinlik, hayotsevarlik tuyg'ulari yoniga jiddiy realistik mushohadakorlik kelib qo'shila boshlaydi. Shoir hayotni nuqul madh etish bilan cheklanmay, uning tub mohiyatiga, ichki ziddiyatlariga nigoh tashlashga urinadi. Natijada, shoir she'rlari o'ziga xos bahs-munozara tusini oladi. 70-80-yillarga kelib, shoir «hayot kuychisi»gina emas, ko'proq turmushning, inson qalbining badiiy tadqiqotchisi sifatida ko'rına boshlaydi.

«Yoshlik devoni»dagi lirik qahramon ko'p hollarda mumtoz she'riyatimizdagi ishq yo'liga jonini tikkan, yor ko'ngli, vasli ko'yida har qanday jabr-u sitamlarga tayyor fidoyi oshiq qiyofasida namoyon bo'lgan va buni quyidagi tarzda tazod san'ati vositasida ifodalagan edi:

Barcha shodlik senga bo'lsin, bor sitam, zorlik menga.

Barcha dildorlik senga-yu, barcha xushtorlik menga...

Bu jahonning rohatin ol, bor azobin menga ber,

Senga bo'lsin barcha orom, barcha bedorlik menga.

«Yoshlik devoni» yana shu jihatdan ahamiyatli ediki, undagi gʻazallar shakl bobida anʼanaviylik va novatorlik xususida keng bahs yuritish, tadqiqotlar olib borish uchun imkon berardi. Erkin Vohidov gʻazallari muayyan kam-koʻstlariga qaramay, shoirning oʻz aruzidagi shaklga aylangani uchun ham poeziyamiz rivojida hodisa boʻla oldi. Shoir gʻazallarida biz faqat uning oʻzigagina xos shaklni yuzaga keltiradigan hissiy ohangni, qalb sadosini, tebranishlarini, fikrlash yoʻlini koʻramiz:

*Tun bilan yigʻlabdi bulbul gʻuncha hajri dogʻida,
Koʻz yoshi shabnam boʻlib qolmish uning yaprogʻida.*

Nihoyatda goʻzal holat, hodisa, jarayonning bu qadar nafis, chiroyli, sirli-sehrli ohanglarga yoʻgʻrilgan ifodasini faqat Erkin Vohidov gʻazallaridagina uchratish mumkin ekanligi borasida maʼlumot beriladi.

(Shu oʻrinda Erkin Vohidovning «Yoshlik devoni» asarini oʻrganish mavzusidagi multimedia materiallari namoyish etiladi)

Interfaol metod

Oʻqituvchi yoshlarga FSMU texnologiyasining toʻrt bosqichi yozilgan qogʻoz varaqlarini tarqatadi va yakka tartibda ularni toʻldirishni iltimos qiladi.

Vazifa. Shoir publitsitikasi qanday gʻoyalarni aks ettirgan? savoli boʻyicha quyida fikrlaringizni bayon eting?

F – fikringizni bayon eting;

S – fikringiz bayoniga biron sabab koʻrsating;

M – koʻrsatgan sababingizni asoslovchi misol keltiring;

U – fikringizni umulashtiring.

Yoshlarning oʻzlari yozgan fikrlarini oʻqib himoya qilishlari soʻraladi. Bu texnologiya tinglovchilarni oʻz fikrini himoya qilishga, erkin fikrlash va oʻz fikrini boshqalarga oʻtkazishga, ochiq holda bahslashishga, shu bilan birga, bahslashish madaniyatini oʻrgatadi. Oʻqituvchi esa ularning fikrlarini toʻgʻri yoʻnaltirish orqali mavzuni toʻgʻri anglashlariga harakat qiladi.

Qoʻllash: adabiyotshunos, jurnalist, tarixchi mutaxassislar bilan birgalikda interfaol uslubda mashgʻulot olib boriladi.

Natija: yoshlarda shoirning faoliyati haqida tushuncha va tasavvurlar shakllanadi. Shoirning milliy matbuotimiz rivojiga qoʻshgan ulushi, maqola va xabarlarining qanday maqsadlarga xizmat qilganligi, tashqi davriy nashrlardagi ishtiroki masalalarini tahlil etadilar. «Yoshlik devoni» toʻplamiga kiran sheʼrlarni tahlil qila oladilar. Ushbu toʻplamdagi sheʼrlarning mazmun-mohiyatini anglab yetadilar.

Tayanch tushunchalar: devon, sheʼrlar, mohiyat, falsafiylik, gʻazallar, bahs-munozara, toʻplam.

To‘rtinchi mashg‘ulot: Inson ozodligi – bebaho ne‘mat: “Ruhlar isyoni” dostoni

O‘tkazish shakli: ma’ruza.

O‘qituvchi talabalarni Erkin Vohidovning “Ruhlar isyoni” dostoni haqida ma’lumotlar bilan tanishtiradi.

«Ruhlar isyoni» falsafiy doston bo‘lib, unda bengal shoiri Nazrul Islom jasorati ulug‘lanadi. Bu asar Nazrul Islomdek yorqin siymo, asl xalq farzandining shonli va achchiq qismatidan saboq chiqarib olishga chaqiriq bo‘lib yangraydi. «Ruhlar isyoni» dostoni hozirgi o‘zbek poemachiligining go‘zal fazilatlarini o‘zida mujassamlashtirgan bo‘lib, u muallifning deyarli butun ijodidan o‘sib, yetilib chiqqandir. Avvalo, dostondagi hayot, zamon va inson mohiyati haqidagi yoniq misralar shoirning haroratga to‘liq lirikasini eslatadi. Asardagi kishini o‘ziga rom etuvchi qiziqarli voqea va rivoyatlar tasviri esa shoirning «Nido», «Baxmal» singari liro-epik poemalarini yodga soladi. «Ruhlar isyoni» dostoni ming yillar davomida kishilikni o‘ylantirib kelgan umumbashariy muammo, ya’ni insonning zamin va zamonda erkin nafas olishi hamda chinakam baxt topishi masalasi talqiniga bag‘ishlangan. Mazkur masalani talqin etar ekan, shoir hayot haqiqatini butun murakkabligi, ziddiyatlari, shafqatsizliklari bilan bog‘liq holda gavdalantirishga intilgan, jiddiy ijtimoiy-ma’naviy muammolarni dadil o‘rtaga qo‘ygan, teran falsafiy mushohadalarni, inson hamda Yer kurrasining taqdiri to‘g‘risidagi alamli o‘ylarini yuzaga chiqargani borasida tushunchalar beradi.

(Shu o‘rinda Inson ozodligi – bebaho ne‘mat: “Ruhlar isyoni” dostoni mavzusidagi multimedia materiallari namoyish etiladi)

Interfaol metod

Yoshlar 2 guruhga bo‘linadilar. 1-guruh shoirning falsafiy mavzudagi she‘rlarini, 2-guruh shoirning milliy o‘zlik, qadriyatlar xususidagi qarashlarini tahlil etadilar. Mashg‘ulot jarayonida olingan tushuncha va ma’lumotlar asosida to‘g‘ri va notog‘ri fikrlash holatlari ko‘rsatib beriladi. Talabalar tomonidan bildirilgan fikrlarning asosli ekanligiga qarab ruhan rag‘batlantiriladi.

Qo‘llash: talabalarni shoir siyosiy-ijtimoiy tafakkuri bilan tanishtirish, milliy ozodlik uchun kechgan kurashlar va shoir ishtiroki, falsafiy mavzudagi she‘rlar, dostonlarining ijtimoiy tafakkur tadrijiga ko‘rsatgan ta’sirini tushunishda qo‘l keladi. Bunda jurnalistika, tarix, milliy uyg‘onish sohasi mutaxassislarning fikrlari muhim ahamiyatga ega.

Natija: Shoir faoliyatining barcha nuqtalari: she‘riyat, madaniyat, teatr, matbuot, adabiyot, siyosat – bularning barchasi milliy istiqlol, milliy o‘zlikka erishish, millatni ma’rifatli qilish yo‘lida birlashganligini tushunib yetadilar. Uning keng ijtimoiy-siyosiy tafakkuri, siyosiy bohqaruv xususidagi qarashlaridan xabardor bo‘lishadi.

Tayanch tushunchalar: falsafiy qarash, ozodlik uchun kurash, erk, yozuvchi, milliy o‘zlik, milliy adabiyot.

MULOQOTLAR

Birinchi mashg‘ulot: Erkin Vohidovning “Ruhlar isyoni” dostonida Nazrul Islom obrazi

O‘tkazish shakli: muloqot.

Ma’lumki, «Ruhlar isyoni» dostoni 80-yillarning boshlarida, ya’ni mamlakatimizda turg‘unlik davri hukm surgan vaqtda yozilgan. U vaqtda demokratiya va oshkoralik haqida so‘z ham bo‘lishi mumkin emas edi. Shunga ko‘ra shoir o‘zining yoniq, hur fikrlarini, inson erkinligi to‘g‘risidagi jo‘shqin o‘ylarini, ona tuprog‘imizda hamma gapni aytaverish mumkin emasligini bevosita, ochiqdan-ochiq ifodalashi qiyin edi. Doston muallifi jamiyatimizdagi illatlarga nisbatan qalbida jo‘sh urgan isyonni vositali tarzda yuzaga chiqarishni o‘z oldiga maqsad qilib qo‘yadi. Dostonda Nazrul Islom hayoti boshidan oxirigacha izchil ravishda chizib berilmaydi, balki shoir turmushidagi muhim, keskin onlar tanlab olinib, poetik tahlil qilinadi. Nazrul Islom bor-yo‘g‘i o‘ttiz besh yoshigacha yonib ijod qiladi va o‘z she‘rlari bilan Hindiston osmonida chaqmoqdek porlab, kishilar qalbiga nur sochadi. Shundan keyin yovuz mustamlakachilar uni es-hushidan, tafakkuridan, go‘zal xayollaridan, so‘zlash qobiliyatidan, orzu-umidlaridan mahrum qiladilar. Nazrul Islom qolgan qirq yillik umrini mana shunday majruhlikda, azob-uqubatda kechiradi. Shoir bu fojiani ko‘rsatar ekan, uni vujudga keltirgan tarixiy sharoitni, ijtimoiy ildizlarni original va novatorona shaklda tahlildan o‘tkazadi. Mana shu tahlil jarayonida u inson va jamiyat, shoir va zamon, iste’dod to‘g‘risidagi falsafiy mushohadalarini, teran g‘oyalarini mufassal tarzda ro‘yobga chiqara boradi:

*Shoir yurak —
Pok tilagi,
Imonidir basharning,
Armon to‘la yurakdagi
Isyonidir basharning.*

Dostonning g‘oyaviy falsafasi dunyodagi erksizlikka, haqsizlikka, zulmga, mustamlakachilikka nisbatan keskin isyon, norozilik ruhi bilan yo‘g‘rilgani haqida ma’lumot beriladi.

Interfaol metod

Mashg‘ulot zamonaviy pedagogik texnologiyaning “Munozarali dars” metodi asosida o‘tkaziladi. Mashg‘ulot o‘qituvchining kirish so‘zi bilan ochiladi. O‘qituvchining kirish so‘zi tugagandan so‘ng “Munozarali dars”ning talablarini tushuntiradi. Bu quyidagilardan iborat:

1. Guruh talabalari kontingentdan kelib chiqqan holda 3 yoki 4 jamoaga ajratiladi.
2. Jamoa o‘ziga nom tanlaydi (jamoaning nomi falsafiy-estetik ma’noni anglatishi kerak)

3. Har bir jamoa o'zining yetakchi liderini saylaydi. Jamoaning fikrini lider ayta olishi mumkin, qo'shimchalar liderning fikridan keyin bildiriladi.

4. Baholashda jamoa a'zolarining javobidagi mustaqil fikrlash, ilmiy asoslash, hayotiy isbotlash masalalari ham hisobga olinishi ta'kidlanadi.

Bir jamoa ikkinchi jamoa fikrini tanqid qilishi, sharhlashi, qo'shimcha fikr bildirish va ilmiy savollar bilan murojaat qilishi mumkin. Munozarali darsda jamoalarga quyidagi savollar beriladi:

1-jamoaga. Erkin Vohidov she'riyatiga xos xususiyatlarni aytib bering?

2-jamoaga. Erkin Vohidov dostonlariga xos xususiyatlarni aytib bering?

3-jamoaga. Erkin Vohidov dramalariga xos xususiyatlarni aytib bering?

Qo'llash: shoir, adabiyotshunos, jurnalist, ma'naviyat targ'ibotchilari, hayot tajribasiga ega bo'lgan mutaxassislar bilan birgalikda olib boriladi.

Natija: Shoirning adabiy tarixiy jarayondagi o'rni, asarni badiiylik me'zonlari nuqtai nazaridan baholash to'g'risida yangi bilimlarga ega bo'lishadi.

Tayanch tushunchalar: Shoir, davr, estetika, adolat, badiiyat, adabiy portret, taqriz.

Ikkinchi mashg'ulot: Erkin Vohidov – hajviy-yumoristik she'rlar muallifi.

O'tkazish shakli: muloqot.

Erkin Vohidov faqat ijtimoiy-ishqiy lirika yaratib qolmay, balki hajviy-yumoristik she'rlar muallifi hamdir. Uning «Manfaat falsafasi», «Majlis qiling», «Donishqishloq latifalari», «Kanada turkumi» kabi she'rlarida ham komil inson uchun kurash muammosi asosiy o'rin tutadi. Ularda Erkin Vohidov bir vaqtlar G'afur G'ulom yaratgan Matmusa timsolini jonlantirib, qahramonning o'ta kulgili sarguzashtlarini qiziqarli tarzda hikoya qilish orqali insonning imkoniyatlari, his-tuyg'ulari, sir-sinoatlari, fazilatlarini qusurlari cheksiz ekanligi xaqidagi falsafani davom ettirgandek bo'ladi. Mazkur hajviy qahramon haqidagi turkumga kiruvchi «Donishqishloq latifalari»ni tashkil etgan she'rlar mohiyatini muallifning o'zi mana bunday izohlagan edi: «Donishqishloq latifalari»ni o'qib hamma kuladi. «Vaholanki, men ularni alam bilan yozganman. Aql-idrokka zid, teskari ishlarimiz el boshiga kulfat va uqubatlar keltirib yotgani sir emas-ku. Kosasi teskari qurilgan charxpalaklar kammi? Bir pardani tutgancha qolavergan, bir xil ohangni qo'ymay chalavergan Matmusalar ozmi? O'zimiz yaratgan qoliplarni tandirday kiyib olib yo'lni ko'ra olmay, osmonga qaragancha ketayotgan hollarimiz yo'qmi? Bular kulgili ishlarmas, achinarli, ofatli hodisalar...» Shu kabi Erkin Vohidov hajviy she'rlari tahlil qilinadi.

Interfaol metod

Mazkur mashg'ulotda o'qituvchi Didaktik o'yin texnologiyasi (Matbuot konferensiyasi)dan foydalanadi. Matbuot konferensiyasi darsi o'qituvchining kirish so'z bilan ochiladi. U kirish so'zida darsning mavzusi, maqsadi va borishi bilan talabalarni tanishtirib, bugungi matbuot konferensiyasi «Shoir va kitobxonlik» masalasini yoritish, shoir fidoyiliklarini e'tirof etish, kitobxonlik

madaniyatini yoritish masalalariga bag'ishlanishini qayd etadi. Konferensiyada adabiyotshunoslar, faylasuf-jamiyatshunos olimlar, san'at va davlat arboblari, soha mutaxassisleri, shuningdek, respublikamiz ommaviy axborot vositalarining muhbirlari ishtirok etayotganligini qayd etadi.

“Matbuot konferensiyasi”da muhbirlarning rolini bajarayotgan talabalar olimlarga quyidagi savollar bilan murojaat etishlari mumkin:

1. “Shoir va kitobxonlik” muloqtining asosiy maqsadi.
2. Shoirning kitobga, kutubxonaga munosabati borasida so'zlang.

Qo'llash: tarixiy haqiqatni to'g'ri anglab yetishda, shoir faoliyatining o'ziga xos jihatlarini belgilab olishda hamda “O'zbek adabiy tanqidi”, “O'zbek adabiyoti tarixi”, “Pedagogika”, “Tarix”, “Milliy matbuot” fanlarining tegishli mavzulariga qo'llash mumkin.

Natija: Erkin Vohidov hayoti va ijodi to'g'risida tasavvurga ega bo'ladi. Shoir hayotini o'rganishning maqsad va mohiyatidan hamda mamlakatimizda san'at va adabiyot sohasida amalga oshirilayotgan yangilanish jarayonlaridan xabardor bo'ladi. Talabada shoir milliy hurriyat yo'lidagi jasoratini xolisona baholash ko'nikmalari paydo bo'ladi.

Tayanch tushunchalar: kutubxona, dastur, kitobxon, ma'rifat, madaniyat, salohiyat, falsafa, mutolaa

MUNOZARALAR

Birinchi mashg'ulot: Erkin Vohidov ijodida “Oltin devor” komediyasining tutgan o'rni.

O'tkazish shakli: munozara.

Mashg'ulot avvalida drama janri xususida fikr almashinadi, dramada komediyaning mohiyati va o'rni haqida qisqa savol-javob o'tkaziladi. Erkin Vohidov dramaturgiya sohasida «Oltin devor» komediyasi bilan xalqqa tanilgan edi. Mazkur asar katta shuhrat qozonishining sababi shunda ediki, unda qiziqarli komik vaziyatlar-u xarakterlar, keskin to'qnashuvlaru ziddiyatlar, ruhiy kolliziyalar yaratish yo'li bilan muallif ma'naviy yuksaklik va axloqiy poklik g'oyalarini ta'sirchan tarzda ifodalashga muvaffaq bo'lgan edi.

Dramaturgning navbatdagi hajviy pesasi «Ikkinchi tumor» deb atalgan bo'lib, u dastlab «Jahon adabiyoti» jurnalining 2001-yil 9-sonida e'lon qilingan edi.

Ushbu tragikomediyaning o'z vaqtida, sho'rolar zamonida bosilmagani, g'oyaviy yo'nalishi, mazmuni va mohiyatini muallifning o'zi quyidagicha izohlaydi: «Ushbu sahna asari 1970-yilda «Oltin devor» komediyasi izidan yozilgan edi. Biroq unga o'sha yillarda sahna yuzini ko'rish nasib bo'lmadi. Bu ikki sahna asari haqida fikrlar bayon qilinadi.

«Oltin devor» komediyasining o'ziga xos xususiyatlari borasida ma'lumot beriladi.

Interfaol metod

Mashg‘ulot zamonaviy pedagogik texnologiyaning “Munozarali dars” metodi asosida o‘tkaziladi. Mashg‘ulot o‘qituvchining kirish so‘zi bilan ochiladi. O‘qituvchining kirish so‘zi tugagandan so‘ng “Munozarali dars”ning talablarini tushuntiradi. Bu quyidagilardan iborat:

1. Guruh talabalari kontingentdan kelib chiqqan holda 3 yoki 4 jamoaga ajratiladi.

2. Jamoa o‘ziga nom tanlaydi (jamoaning nomi falsafiy-estetik ma‘noni anglatishi kerak).

3. Har bir jamoa o‘zining yetakchi liderini saylaydi. Jamoaning fikrini lider ayta olishi mumkin, qo‘shimchalar liderning fikridan keyin bildiriladi.

4. Baholashda jamoa a‘zolarining javobidagi mustaqil fikrlash, ilmiy asoslash, hayotiy isbotlash masalalari ham hisobga olinishi ta‘kidlanadi.

Bir jamoa ikkinchi jamoa fikrini tanqid qilishi, sharhlashi, qo‘shimcha fikr bildirish va ilmiy savollar bilan murojaat qilishi mumkin. Munozarali darsda jamoalarga quyidagi savollar beriladi:

1-jamoaga. Komediya janri va o‘zbek adabiyotida yaratilgan komediyalar haqida gairing.

2-jamoaga. “Oltin devor”dagi obrazlar tahliliga to‘xtaling.

3-jamoaga. “Oltin devor” komediyasining badiiy xususiyatlarini ayting.

Qo‘llash: mashg‘ulot tarixchi, adabiyotshunos, jurnalist, ma‘naviyat targ‘ibotchilari, hayot tajribasiga ega bo‘lgan mutaxassislar bilan birgalikda olib boriladi.

Natija: drama janri, komediya, tragediya, zamonaviy o‘zbek adabiyotida komediyalar, “Oltin devor” va shu kabi sahna asarlarining o‘zbek adabiyotida tutgan o‘rni to‘g‘risida yangi bilimlarga ega bo‘lishadi.

Tayanch tushunchalar: shoir, drama janri, komediya, tragediya, drama, badiiylik.

Ikkinchi mashg‘ulot: Erkin Vohidovning “Taxt va baxt” dramatik dostoni

O‘tkazish shakli: munozara.

O‘qituvchi talabalarga ushbu doston haqida ma‘lumot beriladi. Erkin Vohidovning “Taxt va baxt” dramatik dostoni (“Jahon adabiyoti jurnali”, 2006-yil 11-son) ham hajviy yo‘nalishiga ko‘ra “Ikkinchi tumor” pesasiga ma‘lum darajada yaqin turadi. U to‘qqiz manzaradan iborat bo‘lib, yaqin o‘tmishda yashab o‘tgan, shoir aytmoqchi, zahmatkash olim, dilbar she‘rlar muallifi Omonulla Valixonov – Boqir so‘zlab bergan kechmish-kechirmishlar va o‘sha zamonda yuz berishi mumkin bo‘lgan voqealar asosida yozilgan. Dramatik dostonning bosh qahramoni–Toshkent Davlat universiteti talabasi Fikrat bo‘lib, uning uchun “hayot boshqa, kitob boshqa tamoman”, “allaqanday olim, qaysidir xumbosh o‘ylab topgan ravish bilan ravishdosh, qo‘shma gap, ergash gap...” qiziq emas. Shuning uchun ham u “ikki”chi bo‘lib, “mening ikkilarim – mening isyonim”, – deb hisoblashi tahlil qilinadi. Dostonning shoir ijodida qanday o‘rin egallagani borasida ma‘lumot beriladi.

Interfaol metod

Mashg‘ulot zamonaviy pedagogik texnologiyaning “Insert texnikasi” metodi asosida o‘tkaziladi. Mazkur metod talabalarda yangi axborotlar tizimini qabul qilish va bilimlarni o‘zlashtirilishini yengillashtirish maqsadida qo‘llaniladi, shuningdek, bu metod talabalar uchun xotira mashqi vazifasini ham o‘taydi. O‘qituvchi yangi mavzu mohiyatini yorituvchi matn talabalarga tarqatadi. Talabalarga individual tarzda matn bilan tanishib chiqib, o‘z shaxsiy qarashlarini maxsus belgilar orqali ifodalaydilar. Matn bilan ishlashda talabalarga quyidagi maxsus belgilardan foydalanish tavsiya etiladi:

“V” – tanish ma’lumot.

“?” – mazkur ma’lumotni tushunmadim, izoh kerak.

“Q” – bu ma’lumot men uchun yangilik.

“ – ” bu fikr yoki mazkur ma’lumotga qarshiman?

Belgilangan vaqt yakunlangach, talabalar uchun notanish va tushunarsiz bo‘lgan ma’lumotlar o‘qituvchi tomonidan tahlil qilinib, izohlanadi, ularning mohiyati to‘liq yoritiladi. Savollarga javob beriladi va mashg‘ulot yakunlanadi.

Natija: yoshlar ushbu asrni o‘rganish davomida inson faqatgina moddiy boylik bilan yashay olmasligi, unda ma’naviy, jismoniy hamda ruhiy boylik ham bo‘lishi lozimligini anglab yetadilar, asardagi fikrlar orqali o‘sha davr ijtimoiy muhiti, insonlar dunyoqarashi, axloqi to‘g‘risida xulosalar chiqarishadi.

Tayanch tushunchalar: ijod, drama, vatan ozodligi, xotira, shoir, iste’dod.

TAQDIMOTLAR

Birinchi mashg‘ulot: “O‘zbekim” qasidasi.

O‘tkazish shakli: taqdimot.

«O‘zbekim» radifli qasida atrofida munozaralar qizib ketgan va ular davomida asar yuzasidan ba’zi asossiz fikrlar ham bildirilgan edi. Ilgarigidek vulgar sotsiologizm ta’siriga berilgan ayrim tanqidchilar va ayniqsa, chet ellardagi adabiyotchilar she’rdan qandaydir millatchilik unsurlarini qidirishga uringan edilar. Bu o‘rinda xuddi Cho‘lpon va Fitrat she’rlariga munosabatda ko‘ringanidek, yana millatparvarlikni millatchilik deb talqin etish kasali huruj qilib qolgan edi. Xayriyatki, o‘zbek tanqidchiligi bu xurujni osonlik bilan yengib, “O‘zbekim” qasidasi xalqimizning milliy iftixorini, o‘tmishiyu tarixini va hozirgi zamondagi buyuk yutuqlarini go‘zal hamda favqulodda ta’sirchan shaklda ifodalovchi gimn sifatida baholandi:

*Tarixingdir ming asrlar
Ichra pinhon, o‘zbekim,
Senga tengdosh Pomiru
Oqsoch Tiyonshon, o‘zbekim.
So‘ylasin Afroosiyob-u
So‘ylasin O‘rxun xati,
Ko‘xna tarix shodasida
Bitta marjon, o‘zbekim...*

Barcha nashrlarda “O‘zbekim” qasidasi yuqoridagi kabi to‘rt misrali bandlar shaklida taqdim etilgan. Aslida asarni bunday nashr etish butunlay noto‘g‘ri ko‘rinadi, chunki u to‘lig‘icha g‘azal janri qoidalariga muvofiq keladigan qilib yozilgan. Avvalo, undagi misralar xuddi g‘azaldagi kabi a a, b a, v a tartibida qo‘fiyalangan. Ikkinchidan, she‘rning barcha misralari g‘azal uchun eng mos hisoblanuvchi ramali musammani maqsur bahrida yozilgan. Shularga ko‘ra she‘rning har ikki misrasini bitta bayt doirasiga kiritib, quyidagi tartibda g‘azal shaklida yozish o‘rinli bo‘ladi:

*Mir Alisher na‘rasiga aks sado berdi jahon,
She‘riyat mulkida bo‘ldi shohu sulton, o‘zbekim...*

*Menga Pushkin bir jahonu, menga Bayron bir jahon,
Lek Navoiydek bobom bor, ko‘ksim osmon o‘zbekim...*

*Bu qasidam senga, xalqim, oq sutu tuz xurmati,
Erkin o‘g‘lingman, qabul et, o‘zbekim, jon o‘zbekim.*

Mumtoz o‘zbek adabiyotida aksariyat g‘azallar sevgi – muhabbat mavzuida yozilar edi. Erkin Vohidov esa bu janr doirasini teran ijtimoiy – siyosiy mazmun bilan boyitib, o‘zbek xalqi sha‘niga loyiq madhiyaga aylantirishi bilan haqiqiy novator shoir darajasiga ko‘tarildi.

Qo‘llash: mashg‘ulot pedagog, tarixchi, adabiyotshunos, jurnalist, ma‘naviyat targ‘ibotchilari, hayot tajribasiga ega bo‘lgan mutaxassislar bilan birgalikda olib boriladi.

Natija: Yoshlarni ona Vatanga muhabbat, tariximizga hurmat ruhida tarbiyalashda bu qasidaning o‘rni nihoyatda katta ekanligi haqida xulosaga keladilar.

Tayanch tushunchalar: qasida, g‘azal, devon, tanqidchilik, munozara, xalq, millat, novatorlik, adabiy jamoatchilik

Ikkinchi mashg‘ulot: Erkin Vohidov publitsist va adabiyotshunos sifatida.

O‘tkazish shakli: taqdimot.

Taqdimotda Erkin Vohidovning publitsist va adabiyotshunos sifatidagi faoliyati yoritib beriladi. Erkin Vohidovning dunyoning nafosatshunos, adabiyotshunos olimlari ishlarini sinchiklab o‘rganib, ulardagi nazariy mulohazalarni o‘zbek ziyolisiga yetkazish maqsadida tarjima qilishga qaror qiladi. Erkin Vohidov otashin publitsist va adabiyotshunos sifatida ham samarali ijod qilgan shoirdir. Uning «Shoiru she‘ru shuur» kitobi shundan dalolat beradi. Shoir bu asari orqali yosh tadqiqotchiga zarur ilmiy xabarni yetkazishga muvaffaq bo‘ladi. Shoir mehnati samarasida adabiyot va san‘at uyg‘unligi o‘z ifodasini topadi

Erkin Vohidov o‘zbek xalqining fidoyi, millatparvar va jasoratli farzandi ekani sermahsul ijodidan anglashiladi. Uning O‘zbekiston Qahramoni yuksak

unvoniga sazovor bo'lgani el, yurt, davlat o'zining fidoyi farzandlariga ko'rsatayotgan yuksak ehtiromi namunasi ekani ta'kidlanadi.

Qo'llash: badiiy tahlil asoslari, tarjima nazariyasi fanlarining amaliy mashg'ulotlarida qo'llash mumkin.

Natija: Erkin Vohidovning publitsistik va adabiyotshunoslikka oid qarashlari, adabiyot nazariyasi, tanqidaga xos muammolarga o'zbek ziyolilarini jalb etishni maqsad qilganligini anglab yetadi.

Tayanch tushunchalar: badiiy adabiyot, adabiyotshunoslik, san'at, mahorat, nazariya, tadqiqot, ilmiy manba, samara.

IX. O'QUV-USLUBIY ADABIYOTLAR VA ELEKTRON RESURLAR RO'YXATI:

Asosiy darslik va o'quv qo'llanmalar

1. Saylanma. Ikki tomlik. -T.: G'.G'ulom nomidagi nashriyat, 1986.
2. Iztirob. -T.: O'zbekiston. 1992.
3. Yaxshidir achchiq haqiqat. -T., Nur nashriyoti, 1992.
4. Orzuli dunyo. -T., 2010.

Qo'shimcha adabiyotlar

1. Inog'omov R. Shoir bo'lish osonmas. -T., G'.G'ulom nomidagi nashriyat, 1996.
2. Normatov U. Zamon va zamin tashvishlari // Yoshlik, 1986, № 7.
3. Xudoyberganov N. Dovonlardan dovonlarga. "Haqiqat yog'dulari" kitobida. -T.: G'.G'ulom nomidagi nashriyat, 1984.
4. Sharafiddinov O. Xalq ustozim, men esa tolib // Sharq yulduzi, 1986, №12.
5. Shukurov N. Shoirning yulduzi. "Adabiy portretlar" kitobida. -T.: G'.G'ulom nomidagi nashriyat, 1985.
6. Nazarov B. XX asr o'zbek adabiyotida Erkin Vohidov ijodining o'rni va ahamiyati. "O'zbek adabiy tanqidi. Antologiya" kitobida. -T.: "Turon-iqbol" nashriyoti, 2011.
7. Solijonov Y. Ruhiyatni yoritgan she'riyat // Sharq yulduzi, 2013, №2, 156-bet.
8. Bahodir Rahmon. Hayotimsiz odamlar!.. -T.: Istiqlol nuri nashriyoti, 2016.
9. Sanjar Sodiq. Yangi o'zbek adabiyoti. -T., 2020.

Elektron resurslar

1. www.ziyonet.uz
2. www.e-tarix.uz
3. www.ziyouz.com
4. www.qr.natlib.uz
5. www.media.natlib.uz

6. www.diss.natlib.uz